

Γεράσιμος Κουζέλης
Δημήτρης Χριστόπουλος

[ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ]

ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ,
ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΕΣ
ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Θέση υπογραφής δικαιούχου/-ων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας,
εφόσον η υπογραφή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση ή εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εισαγωγή

H I

Sara Wallace Goo
ρώπη: μια συγ-

Maarten Peter Vin
και ιανονισμό

Χρήστος Παπασι
οι μετανάστες

Εκδόσεις Πατάκη – Κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες

Γεράσιμος Κουζέλης - Δημήτρης Χριστόπουλος (επιμέλεια), *Ιδιότητα του πολίτη:*

Πολιτικός λόγος, ιστορία και κανόνες σε συγκριτικές προοπτικές

Υπεύθυνος έκδοσης: Άγγελος Κοκολάκης

Διορθώσεις: Μαρία Παπαηλιάδη

Σελιδοποίηση: Μαρία Π. Καπένη

Φιλμ-μοντάζ: Μαρία Ποινιού-Ρένεση

Copyright © Γ. Κουζέλης, Δ. Χριστόπουλος & Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ
(Εκδόσεις Πατάκη), 2012

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Ιούνιος 2012

Κ.Ε.Τ. 7923 Κ.Ε.Π. 423/12

ISBN 978-960-16-4537-7

IΣΤΟΡΙΑ

Κωνσταντίνος Τσι
μιλλέτ και ιθαν

Δημήτρης Χριστό^ρ
ελληνικό δίκαιο

Δημήτρης Χριστό^ρ
γένεια στους μι

Ανδρέας Τάκης:
πολίτη

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ 38 (ΠΡΩΤΗ ΠΕΙΡΑΙΩΣ), 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β’ ΚΤΕΟ), 570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Patricia Jerónimo:

της ολλανδική

Λάμπρος Μπαλτο

στα μεταθωμ

ρίας, της Ελλά

Η ιθαγένεια σε μεταποικιακό πλαίσιο.
Συγχριτική ανάλυση της ολλανδικής
και της πορτογαλικής περίπτωσης

PATRICIA JERÓNIMO

Όταν ασχολούμαστε με το ζήτημα της μεταποικιακής ιθαγένειας, είναι ανάγκη να αρχίσουμε διασαφηνίζοντας τι ακριβώς εννοούμε με τον όρο «μεταποικιακός», μιας και αυτή είναι η πιο διαφλονικούμενη έννοια. Είναι σαφώς δυνατόν να υποστηρίξουμε ότι «μεταποικιακός χρόνος» δεν υπάρχει, διότι τα κύρια χαρακτηριστικά της αποικιακής εξουσίας εξακολουθούν εν πολλοίς να υφίστανται στις σύγχρονες σχέσεις Βορρά-Νότου (McClintock 1992: 85-91· Santos 2002: 16). Σ' αυτή την εργασία, ωστόσο, δεν θα μπούμε σ' αυτή τη συζήτηση. Θα θεωρήσουμε απλώς ότι ο όρος «μεταποικιακός» σημαίνει το πλαίσιο που δημιουργήσε η ανεξαρτησία εδαφών που βρίσκονται υπό ευρωπαϊκό έλεγχο από τον 15ο αιώνα έως το δεύτερο μισό του 20ού. Θα εξετάσουμε, λοιπόν, πώς η αποαποικιοποίηση επηρέασε τον τρόπο με τον οποίο οι δύο υπό μελέτη πρώην αποικιακές αυτοκρατορίες –η Ολλανδία και η Πορτογαλία– ρύθμισαν την πρόσβαση στην ιθαγένεια, στον απόχρο της αποαποικιοποίησης, καθώς και τον ρόλο που έπαιξαν οι μεταποικιακοί δεσμοί στην πρόσβαση στην ιθαγένεια σε μεταγενέστερο στάδιο. Θα εξετάσουμε επίσης τον τρόπο με τον οποίο αυτές οι χώρες αντιμετώπισαν το ζήτημα της μεταποικιακής μετανάστευσης (δηλαδή τη μετανάστευση που προερχόταν από τις πρώην αποικίες τους), υπό το πρόσμα του ότι, όπως συνέβη σε άλλες αποικιακές δυνάμεις, η μετανάστευση είναι, σε μεγάλο βαθμό, κληρονομιά του αποικιακού παρελθόντος τους (van Amersfoort και van Niekerk 2006: 323). Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για την Πορτογαλία, η οποία μόνο πρόσφατα έγινε χώρα υποδοχής μεταναστών και στην οποία η συντριπτική πλειονότητα του μεταναστευτικού πληθυσμού αποτελείται από ξένους που προέρχονται από τη Βραζιλία και τις πορτογαλόφωνες χώρες της Αφρικής (Machado 1994: 112).

Την περίοδο της αποικιοκρατίας, τόσο η Ολλανδία όσο και η Πορτογαλία διέκριναν ανάμεσα στους ευρωπαϊκής καταγωγής πολίτες –οι οποίοι ήταν

πλήρεις πολίτες και υπάγονταν στο μητροπολιτικό δίκαιο – και στους ιθαγένεις πληθυσμούς, οι οποίοι δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα και διοικούνταν βάσει του εθνικού δικαίου κάθε περιοχής. Παρόμοιως, τα τελευταία χρόνια των αυτοκρατοριών τους, οι Ολλανδοί και οι Πορτογάλοι επέκτειναν την πλήρη ιθαγένεια σε όλους τους αποικιακούς υπηκόους τους. Μετά το τέλος της αποικιοκρατίας, οι Ολλανδοί και οι Πορτογάλοι έκοψαν τους δεσμούς τους με τη μεγάλη πλειονότητα των πρώην πολιτών τους, στερώντας τους την ολλανδική ή πορτογαλική εθνικότητα. Παρ’ όλα αυτά, ενώ η Ολλανδία, μετά από μια αρχική μεταβατική περίοδο – στην οποία η πρόσβαση στην ολλανδική επικράτεια και ιθαγένεια έγινε πιο εύκολη για όσους προέρχονταν από τις πρώην αποικίες – άρχισε να τους μεταχειρίζεται ως απλούς αλλοδαπούς, η Πορτογαλία εξακολούθησε να αντιμετωπίζει προνομιακά τους αλλοδαπούς που προέρχονταν από πορτογαλόφωνες χώρες, παραχωρώντας τους ευκολότερη πρόσβαση στην πορτογαλική επικράτεια και ιθαγένεια, καθώς και καθεστώς ημι-ιθαγένειας.

Σε αντίθεση με την Ολλανδία, η οποία έβλεπε επί μακρόν την πρόσβαση στην ιθαγένεια ως ένα εργαλείο ενσωμάτωσης, η Πορτογαλία δεν δικαιολογούσε το προνομιακό καθεστώς που απολάμβαναν οι πορτογαλόφωνοι μετανάστες ως έναν τρόπο να ενισχυθεί η ενσωμάτωσή τους, διότι θεωρούσε ανέκαθεν ότι οι μετανάστες που προέρχονταν από πρώην αποικίες δεν θα αντιμετώπιζαν δυσκολίες ενσωμάτωσης στην πορτογαλική κοινωνία (γνώριζαν τη γλώσσα, ήταν εξοικειωμένοι με τα ήθη, κ.λπ.). Αυτό το προνομιακό καθεστώς δικαιολογούνταν μονίμως βάσει της αναγκαίας αναγνώρισης των ιδιαίτερων πολιτισμικών, ιστορικών και γλωσσικών δεσμών που έδεναν την Πορτογαλία με τις πρώην αποικίες της, μια αρχή που έχει καθηγαστεί από το Πορτογαλικό Σύνταγμα ως καθοδηγητική αρχή των πορτογαλικών διεθνών σχέσεων (Ramos 1990: 589-591; Miranda 1998: 153-158). Αυτό υποδεικνύει κάτι που μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά την κύρια διαφορά στους τρόπους με τους οποίους οι δύο χώρες χειρίστηκαν την κοινή τους απώλεια. Οι πραγματιστές Ολλανδοί ξεπέρασαν την αρχική μεταβατική περίοδο, ενώ οι Πορτογάλοι παρέμειναν συναισθηματικοί και εξακολουθούν μέχρι σήμερα να επιμένουν στους πολιτισμικούς δεσμούς τους με τον πορτογαλόφωνο κόσμο που δημιούργησαν.

1. Ιθαγένεια και μετανάστευση στις ολλανδικές μεταποικιακές πολιτικές

Για το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα, η ολλανδική πολιτική καθορίστηκε από τον Νόμο περί Ιθαγένειας του 1892, βασικό χαρακτηριστικό του οποίου

ήταν η αρχή νεια αν την γένεια στα παρνιόταν όν (Vink 2005: 1 λανδική ιθαποικίας των τρέποντας ωκών Αντιλλών ολλανδική ιθιθαγενής πληθυνικοί ολλανκαθεστώς ποι Αντιλλών και κτούσαν πλήρεια «υπηκοότηταιώματα, το ελεύθερα σε οματική προστασία

Το 1949, ότι ορήθηκαν οι άπειρατών ενώσεις μητριών² Το φθινόγης, εκπρόσωπη Επιτροπή του συμφώνησαν όυιοθετηθεί ένα δούς που είχαν λευταίο εξάμηνη αυτά τα άτομα το έκαναν, θα π

1. Ο πληθυσμός τους «Ευρωπαίους αμένους», κυρίως Groenendijk 2010).

2. Μπροστά στη τική ταξινόμηση πάλαινδοι έδωσαν μιαν αριθμούνταν Ολλανδοί ανήκε στον ιθαγενή

ήταν η αρχή *ius sanguinis a patre*: ένα παιδί αποκτούσε την ολλανδική ιθαγένεια αν την κατείχε ήδη ο πατέρας του. Ο εν λόγω νόμος απέδιδε πλήρη ιθαγένεια στα παιδιά Ολλανδών κατοίκων των αποικιών, ενώ ταυτόχρονα την αρνιόταν ρητά στους «ιθαγενείς ή έγχωμους» που ζούσαν στις αποικίες (Vink 2005: 146-147). Η κυβέρνηση αποφάσισε να μην παραχωρήσει την ολλανδική ιθαγένεια στους «γηγενείς και αφομοιωμένους κατοίκους»¹ της αποικίας των ολλανδικών Ανατολικών Ινδιών (τη σημερινή Ινδονησία), επιτρέποντας ωστόσο τους γηγενείς κατοίκους του Σουρινάμ και των Ολλανδικών Αντιλλών, οι οποίες ήταν πολύ μικρότερες αποικίες, να διατηρήσουν την ολλανδική ιθαγένεια (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010). Το 1910, ο ιθαγενής πληθυσμός των ολλανδικών Ανατολικών Ινδιών ονομάστηκε «μη εθνικοί ολλανδοί υπήκοοι» (*Nederlandse onderdanen niet-Nederlanders*), ένα καθεστώς που επεκτάθηκε και στους ιθαγενείς πληθυσμούς των Ολλανδικών Αντιλλών και του Σουρινάμ το 1997. Το καθεστώς αυτό σήμαινε ότι δεν αποκτούσαν πλήρη ιθαγένεια, αλλά μόνο μια περιορισμένη μισθοφή κατά κυριολεξία «υπηκοότητας» (subjectship). Εκτός από τα περιορισμένα πολιτικά δικαιώματα, το καθεστώς αυτό σήμαινε ότι δεν μπορούσαν να εγκατασταθούν ελεύθερα σε ολλανδικά εδάφη της Ευρώπης και δεν απολάμβαναν τη διπλωματική προστασία των Ολλανδών πολιτών (Vink 2005: 36).

Το 1949, όταν ανεξαρτητοποιήθηκε η Ινδονησία, Ολλανδοί πολίτες θεωρήθηκαν οι άποικοι που είχαν γεννηθεί στην Ευρώπη καθώς και οι απόγονοι μεικτών ενώσεων (*Indische Nederlanders*), αρκεί οι δεσμοί αυτοί να ήταν νόμιμοι.² Το φθινόπωρο του 1949, στη λεγόμενη Στρογγυλή Τράπεζα της Χάγης, επιρρόσωποι των κυβερνήσεων Ολλανδίας και Ινδονησίας, καθώς και η Επιτροπή του ΟΗΕ για την Ινδονησία, η οποία είχε διαμεσολαβητικό ρόλο, συμφώνησαν ότι μέρος της μεταφοράς της «εθνικής κυριαρχίας» θα ήταν να υιοθετηθεί ένα «ενεργό σύστημα» επιλογής ιθαγένειας για ενήλικους Ολλανδούς που είχαν γεννηθεί στην Ινδονησία ή διέμεναν εκεί τουλάχιστον το τέλευταί εξάμηνο. Μέσα στην επόμενη διετία, μέχρι τις 27 Δεκεμβρίου 1951, αυτά τα άτομα μπορούσαν να διαλέξουν την ινδονησιακή ιθαγένεια. Αν δεν το έκαναν, θα παρέμεναν Ολλανδοί πολίτες. Η ολλανδική κυβέρνηση ενθάρ-

1. Ο πληθυσμός των ολλανδικών Δυτικών Ινδιών χωρίστηκε σε δύο φυλετικές κατηγορίες: τους «Ευρωπαίους και αφομοιωμένους», κυρίως χριστιανούς, και τους «γηγενείς και αφομοιωμένους», κυρίως Άραβες, Κινέζους, μωαμεθανούς και παγανιστές (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010).

2. Μπροστά στην ανάγκη να ενσωματωθούν οι απόγονοι διαφυλετικών δεσμών στη φυλετική ταξινόμηση πάνω στην οποία βασίζονταν οι νόμοι και οι κανονισμοί της αποικίας, οι Ολλανδοί έδιωσαν μια νομικιστική απάντηση: όταν οι απόγονοι μεικτών σχέσεων ήταν νόμιμοι, θεωρούνταν Ολλανδοί: όταν η σχέση δεν είχε νομιμοποιηθεί με κανέναν τρόπο, τότε ο απόγονος ανήκε στον ιθαγενή πληθυσμό (van Amersfoort και van Niekerk 2006: 325).

ρυνε άτομα μεικτής ολλανδικής-ινδονησιακής καταγωγής να επιλέξουν την ινδονησιακή ιδιότητα του πολίτη και προσέφερε οικονομική υποστήριξη σε όσους έμεναν στην πρώην αποικία, αλλά μόνο 13.000 περίπου από τους συνολικά 250.000 Ινδονήσιους Ολλανδούς επέλεξαν όντως την ινδονησιακή ιθαγένεια (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010). Η ολλανδική κυβέρνηση δεν είχε άλλη επιλογή από το να επαναπατρίσει τους Ευρωπαίους πολίτες της στην Ολλανδία και να προωθήσει την τάχιστη ενσωμάτωσή τους στην ολλανδική κοινωνία (van Amersfoort και van Niekerk 2006: 326).

Τη δεκαετία του '60, το ολλανδικό Υπουργείο Δικαιοσύνης καθιέρωσε μια διαδικασία κατεπείγουσας πολιτογράφησης για την επανάκτηση της ολλανδικής ιθαγένειας από ανθρώπους που ανήκαν σε δύο κατηγορίες: αυτούς που είχαν διαλέξει την ινδονησιακή την περίοδο 1949-1951 και μετά το είχαν μετανιώσει (οι λεγόμενοι «μετανοημένοι»), καθώς και τους λεγόμενους «κοινωνικά Ολλανδούς», δηλαδή τα μη αναγνωρισμένα Ινδονήσια παιδιά με Ολλανδό πατέρα, τα οποία δεν είχαν ποτέ αποκτήσει την ολλανδική ιθαγένεια (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010).³ Τα μέτρα αυτά εντάσσονταν σε μια ευρύτερη πολιτική φιλελευθεροποίησης που είχε αρχίσει στις αρχές της δεκαετίας του '60. Το 1951, η ολλανδική ιθαγένεια επεκτάθηκε σε όλους τους Ιθαγενείς πληθυσμούς των υπερόπτων αποικιών, στους οποίους εκείνη την εποχή συμπεριλαμβάνονταν οι λαοί της Νέας Γουινέας,⁴ του Σουρινάμ,⁵ των Ολλανδικών Αντιλλών και της Αρούμπα.⁶

3. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1950, και οι δύο οιλάδες επωφελήθηκαν από τις πιο επιεικείς μεταναστευτικές πολιτικές. Μέχρι το 1960, κυρίως οι Ινδονήσιοι αποκτούσαν την ολλανδική ιθαγένεια μέσω πολιτογράφησης (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010).

4. Αυτό άλλαξε όταν η Νέα Γουινέα προσαρτήθηκε από την Ινδονησία στις 14 Σεπτεμβρίου 1962.

5. Οι κάτοικοι του Σουρινάμ έχασαν την ολλανδική ιθαγένεια ως συνέπεια της ανεξαρτησίας της χώρας το 1975. Η Συμφωνία Κατανομής του 1975 ανάμεσα στην Ολλανδία και το Σουρινάμ όριζε ότι οι Ολλανδοί πολίτες που διέμεναν στο Σουρινάμ στις 25 Νοεμβρίου 1975 θα αποκτούσαν την ιθαγένεια του Σουρινάμ, εκτός από την πρώτη γενιά Ολλανδών πολιτών ευρωπαϊκής καταγωγής. Η δεύτερη γενιά Ολλανδών πολιτών ευρωπαϊκής καταγωγής απέκτησε το δικαίωμα να επιλέξει την ολλανδική ιθαγένεια μέσα σε μια πενταετή μεταβατική περίοδο. Οι Ολλανδοί υπήκοοι που κατάγονταν από το Σουρινάμ και την Ασία δεν είχαν το δικαίωμα να επιλέξουν την ολλανδική ιθαγένεια. Η Συμφωνία όριζε επίσης ότι η απόκτηση της ιθαγένειας του Σουρινάμ συνεπαγόταν απώλεια της ολλανδικής ιθαγένειας (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010). Η Συμφωνία του 1975 λέγεται ότι αντικατόπτριζε την εντεινόμενη ανησυχία για τον περιορισμό της μετανάστευσης, ωστόσο γεγονός είναι ότι επιτράπηκε σε μεγάλες ομάδες από τον Σουρινάμ να μεταναστεύσουν στην Ολλανδία υπό όρους ανάλογους με εκείνους που ισχυαν για τους εργαζόμενους στην ΕΟΚ κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου που ίσχυσε μέχρι το 1980 (Vink 2005: 37).

6. Οι μόνοι εναπομείναντες Ολλανδοί πολίτες στο εξωτερικό είναι οι λαοί των Ολλανδικών

Μετά την επιδικαιώματα, η καίνωμα απομικτούς. Στο πλαίσιο των αιτούντων, μιση του Νόμου λιτογράφηση με απόφαση του Υπολογίου. Αυτή η νέα διούς δεσμούς με ολλανδική κυβέρνηση, πολίτες, πρώην πολίτες του Σουρινάμ, ξαρτσία του Σοργού που ακόμα αποκτήσει το 2010).

Το 1976, η ολλανδική κατηγορία δονησίας, πολλοί εναντίον της Ινδονησίας, το ολλανδικό ιδρυματικό, στο εγγύς λούκων και, ως επισημαντικά στην λόγο αυτό δει κάτια κοινωνία. Οι Νόριας σε αγροτικές λεσε σημαντικά στην Αμερική και να δονησιακή ιθαγένεια στην οποία από τους Ι

Αντιλλών και της Αρούμπα και απολαμβάνουν δικαιώματα αυτά περιοχές Σημερα, πάντως, έχει ο αυτών των περιοχών, με το δικαίωμα εγκαταστάσεων.

7. Οι περισσότερες πρώην αποικία του Σοργού

Μετά την επικύρωση ενός πλήθους διεθνών συνθηκών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η πολιτογράφηση άρχισε σταδιακά να θεωρείται ατομικό δικαίωμα απόμακρυνόμενη από τη σφαίρα της διακριτικής ευχέρειας του κράτους. Στο πλαίσιο αυτό, αποφασίστηκε ότι έπρεπε να βελτιωθεί η νομική θέση των αιτούντων και να απλοποιηθούν οι διαδικασίες. Το 1976, μια μεταρρύθμιση του Νόμου του 1892 όρισε ότι ορισμένες κατηγορίες υποψηφίων για πολιτογράφηση μπορούσαν να λάβουν την ολλανδική ιθαγένεια με μια απλή απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, αντί μέσω ενός νόμου του Κοινοβουλίου. Αυτή η νέα διαδικασία ίσχυε για υποψηφίους που διατηρούσαν ισχυρούς δεσμούς με την Ολλανδία, μια κατηγορία ατόμων στην οποία, κατά την ολλανδική κυβέρνηση, περιλαμβάνονταν, μεταξύ άλλων, πρώην Ολλανδοί πολίτες, πρώην Ολλανδοί υπήκοοι και πρώην μη Ολλανδοί πολίτες, κυρίως πολίτες του Σουρινάμ που είχαν εγκατασταθεί στην Ολλανδία μετά την ανεξαρτησία του Σουρινάμ⁷ και «μετανοημένοι» Ινδονήσιοι πολίτες που δεν είχαν ακόμα αποκτήσει την ολλανδική ιθαγένεια (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010).

Το 1976, η ολλανδική κυβέρνηση παραχώρησε καθεστώς ημι-ιθαγένειας στους πρώην κατοίκους των Μολούκων Νήσων, ενός αρχιπελάγους της Ινδονησίας, πολλοί από τους οποίους είχαν υπηρετήσει στον ολλανδικό στρατό εναντίον της Ινδονησίας και είχαν μεταφερθεί στην Ολλανδία μαζί με τις οικογένειές τους το 1951 και 1952. Τα πρώτα χρόνια της διαμονής τους στην Ολλανδία, τόσο η ολλανδική κυβέρνηση όσο και οι Μολούκοι περίμεναν την ίδρυση, στο εγγύς μέλλον, μιας ανεξάρτητης Δημοκρατίας των Νότιων Μολούκων και, ως εκ τούτου, θεωρούσαν την παρουσία τους προσωρινή. Πα τον λόγο αυτό δεν λήφθηκαν μέτρα για την ενσωμάτωσή τους στην ολλανδική κοινωνία. Οι Μολούκοι εγκαταστάθηκαν προσωρινά σε στρατόπεδα, κυρίως σε αγροτικές περιοχές και κοντά σε μικρές πόλεις, γεγονός που συνετέλεσε σημαντικά στην απομόνωσή τους από την ολλανδική κοινωνία (van Amersfoort και van Niekerk 2006: 330). Επειδή ποτέ δεν απέκτησαν την ινδονησιακή ιθαγένεια και δεν ήθελαν να γίνουν Ολλανδοί πολίτες, οι περισσότεροι από τους Μολούκους στην Ολλανδία ήταν απάτοιδες. Μετά από μια

Αντιλλών και της Αρούπα. Ως Ολλανδοί πολίτες έχουν το δικαίωμα να ταξιδεύουν στο Βασίλειο και απολαμβάνουν πλήρη πολιτικά δικαιώματα στην επικράτειά του (Vink 2005: 36). Στα δικαιώματα αυτά περιλαμβάνεται, από το 2009, και το δικαίωμα της ψήφου στις Ευρωεκλογές. Σήμερα, πάντως, έχει αναπτυχθεί, στο πλαίσιο της αναθεώρησης του καθεστώτος αυτονομίας αυτών των περιοχών, μια συζήτηση για το αν οι Ολλανδοί πολίτες θα πρέπει να απολαμβάνουν το δικαίωμα εγκατάστασης στην Ολλανδία.

7. Οι περισσότερες πολιτογραφήσεις μεταξύ 1957 και 1984 αφορούσαν μετανάστες από την πρώην αποικία του Σουρινάμ (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010).

σειρά βίαιων επεισοδίων από μέρους των Μολούκων, στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η ολλανδική κυβέρνηση αποφάσισε να βελτιώσει την κατάστασή τους. Τους προσέφερε σχεδόν ίσα δικαιώματα με τους Ολλανδούς πολίτες, χωρίς να τους καταστήσει Ολλανδούς πολίτες. Τα δικαιώματα αυτά ενσωματώθηκαν στο Νόμο του 1976 για τη θέση των Μολούκων, η οποία ίσχυε για πρόσωπα που είχαν μεταφερθεί στην Ολλανδία από την ολλανδική κυβέρνηση το 1951 ή το 1952 και διέμεναν μόνιμα στην Ολλανδία στις 9 Σεπτεμβρίου 1976, αρκεί να μην κατείχαν ήδη την ολλανδική ιθαγένεια. Ο Νόμος ίσχυε επίσης για τα παιδιά τους, αρκεί να διέμεναν μόνιμα στην Ολλανδία στις 9 Σεπτεμβρίου 1976, την ημερομηνία που τέθηκε σε ισχύ ο Νόμος. Το 1976, ο αριθμός των Μολούκων που απέκτησαν το καθεστώς αυτό ήταν περίπου 30.000, σήμερα όμως μόνο ένας πολύ μικρός αριθμός Μολούκων εξακολουθούν να διατηρούν αυτό το καθεστώς (πιθανόν λιγότεροι από 1.000). Ως επί το πλείστον, οι Μολούκοι δεύτερης και τρίτης γενιάς απέκτησαν την ολλανδική ιθαγένεια μέσω πολιτογράφησης (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010) και οι Μολούκοι έχουν επιτέλους μετατραπεί σε «κανονικούς μετανάστες» (van Amersfoort και van Niekerk 2006: 333).

Από τη δεκαετία του 1980, η ιθαγένεια συνυφάνθηκε με τις μεταναστευτικές πολιτικές, μιας και θεωρήθηκε θεμελιώδες εργαλείο ενσωμάτωσης. Η ολλανδική κυβέρνηση, αφού συνειδητοποίησε ότι οι περισσότεροι μετανάστες μάλλον θα έμεναν μόνιμα στην Ολλανδία, αποφάσισε να βελτιώσει τη νομική τους θέση, διευκολύνοντας την πρόσβαση στην ολλανδική εθνικότητα. Ο νέος Νόμος περί Ολλανδικής Ιθαγένειας, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1985, έδινε το δικαίωμα σε παιδιά μεταναστών που είχαν γεννηθεί στην ολλανδική επικράτεια να επιλέξουν την ολλανδική εθνικότητα⁸ και περιείχε σχετικά απλές προϋποθέσεις πολιτογράφησης.⁹ Ο Νόμος παραχωρού-

8. Σε όσους είχαν γεννηθεί σε ολλανδικό έδαφος και ήταν μεταξύ 18 και 25 ετών παραχωρήθηκε το δικαίωμα να επιλέξουν την ολλανδική ιθαγένεια, υπό τον όρο να διαμένουν σε ολλανδικό έδαφος εκ γενετής. Αντίθετα με τη διαδικασία πολιτογράφησης, η διαδικασία επιλογής ήταν μια μονομερής δήλωση εκ μέρους του υποψήφιου, χωρίς άλλες προϋποθέσεις. Ο υποψήφιος δεν υποχρεούνταν να αποκηρύξει την προηγούμενη υπηκοότητά του ούτε έπρεπε να πληροφορίσει συγκεκριμένες προϋποθέσεις δημόσιας τάξης ή ενσωμάτωσης. Το δικαίωμα επιλογής κατέληξε να μην έχει σημαντικό αντίκτυπο, μιας και τα περισσότερα παιδιά μεταναστών αποκτούσαν την ολλανδική ιθαγένεια μέσω της πολιτογράφησης των γονών τους. Το καθεστώς της άλλαξε σημαντικά με τη μεταρρύθμιση του 2003. Προβλέπεται επίσης ότι, λόγω του ότι η πολιτογράφηση έχει γίνει πιο δύσκολη από το 2003 και μετά, η επιλογή θα γίνει πιο σημαντική για την πρόσβαση στην ιθαγένεια στο εγγύς μέλλον (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010).

9. Προκειμένου να έχει δικαίωμα πολιτογράφησης, ο υποψήφιος πρέπει: (α) να έχει ηλικία τουλάχιστον 18 ετών, (β) να έχει μόνιμη άδεια παραμονής στην Ολλανδία. (γ) να διαμένει στην Ολλανδία για τουλάχιστον πέντε συναπτά έτη μέχρι την υποβολή της αίτησής του, (δ) να μην συνιστά κίνδυνο για τη δημόσια τάξη, τα χρηστά ήθη, τη δημόσια υγεία ή την ασφάλεια του Ba-

σε επίσης εκ γεν οποίοι αναμενό γεγονός που δικ νειας. Η ενσωμάτικα μα ένα προαπα προαπατούμενη λανδική κοινωνί από την ολλανδή νης ιθαγένειας χ της ενσωμάτωση για να κριθεί αν σης στην ολλανδή υποψήφιος διατ ση της διγαμίας, καὶ κρίση όσον ο Groenendijk 2011

Η μεταρρύθμι της πολιτογράφη υποψηφίου της τ νήλθε το 1997, † οποία δημιούργη βοικιά φιλελεύθ ντας καθόλου υ Νεοφερμένων αι ωτικά μαθήματα ιθαγένεια» προκ στην κοινωνία (ν

σιλείου, (ε) να έχει π αποκήρυξη αυτή δεν το επιτρέπουν είτε ετ (van Oers, de Hart και

10. Ο όρος για τη ρούσε να κάνει μόνος τησι σχετικά με συνη γράφηση του Νόμοι πους με περιορισμένη να απολαμβάνουν εν Oers, de Hart και Gr

11. Η αποκήρυξη σήμερα, αν και, με τη Oers, de Hart και Gr

σε επίσης εκ γενετής την ολλανδική ιθαγένεια σε μετανάστες τρίτης γενιάς, οι οποίοι αναμενόταν να αφομοιωθούν αυτομάτως στην ολλανδική κοινωνία, γεγονός που δικαιολογούσε την εκ γενετής απόκτηση της ολλανδικής ιθαγένειας. Η ενσωμάτωση στην ολλανδική κοινωνία ήταν ένας στόχος και συνάμα ένα προαπαιτούμενο της πολιτογράφησης, για την ακρίβεια το βασικό προαπαιτούμενο. Ο Νόμος του 1985 οριοθετούσε την ενσωμάτωση στην ολλανδική κοινωνία ως καλή γνώση της ολλανδικής γλώσσας και ως αποδοχή από την ολλανδική κοινωνία, ενώ η απαίτηση αποκήρυξης της προηγούμενης ιθαγένειας χρησιμοποιείται ως ένα επιπλέον κριτήριο για την αποτίμηση της ενσωμάτωσης. Στην πράξη, μόνο η γλωσσική εξέταση χρησιμοποιήθηκε για να κριθεί αν ένας υποψήφιος πληρούσε την προϋπόθεση της ενσωμάτωσης στην ολλανδική κοινωνία. Αν την πληρούσε όντως,¹⁰ θεωρούνταν ότι ο υποψήφιος διατηρούσε σχέσεις με Ολλανδούς πολίτες. Μόνο στην περίπτωση της διγαμίας, η επαρκής γνώση της γλώσσας δεν θα αρκούσε για μια θετική κρίση όσον αφορά το ζήτημα της ενσωμάτωσης (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010).

Η μεταρρύθμιση του 1992 διευκόλυνε ακόμια περισσότερο τη διαδικασία της πολιτογράφησης, καταργώντας την απαίτηση αποκήρυξης εκ μέρους του υποψηφίου της προηγούμενης ιθαγένειάς του. Η απαίτηση αποκήρυξης επανήλθε το 1997, μετά από μια σημαντική αύξηση των πολιτογραφήσεων, η οποία δημιούργησε την εντύπωση ότι οι μετανάστες αντιμετωπίζονταν υπερβολικά φιλελεύθερα, απολαμβάνοντας πάρα πολλά δικαιώματα και μην έχοντας καθόλου υποχρεώσεις.¹¹ Ο Νόμος για την Πολιτική Ενσωμάτωση των Νεοφερμένων απαιτούσε από τους μετανάστες να παρακολουθούν υποχρεωτικά μαθήματα γλώσσας και κοινωνικών γνώσεων. Εισήχθη ο όρος «ενεργή ιθαγένεια» προκειμένου να τονιστεί η ευθύνη κάθε ατόμου για τη θέση του στην κοινωνία (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010). Μετά τα γεγονότα

οιλείου, (ε) να έχει προσπαθήσει να αποκηρύξει την άλλοδαπή ιθαγένειά του, εκτός και αν η αποκήρυξη αυτή δεν μπορεί να απαιτηθεί (είτε επειδή οι νόμοι της χώρας καταγγής του δεν το επιτρέπουν είτε επειδή η αποκήρυξη της ιθαγένειας θα βλάψει δυσανάλογα τον υποψήφιο) (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010).

10. Ο όρος για τη γνώση της γλώσσας θεωρούταν ότι είχε εκπληρωθεί αν ο υποψήφιος μπορούσε να κάνει μόνος του αίτηση πολιτογράφησης, καθώς και αν μπορούσε να κάνει μια συζήτηση σχετικά με συνηθισμένα και καθημερινά πράγματα. Το Εγχειρίδιο για την αίτηση πολιτογράφησης του Νόμου περί Ολλανδικής Ιθαγένειας ανέφερε τους αναλφάβητους, τους ανθρώπους με περιορισμένη εκπαίδευση και τους ηλικιωμένους ως κατηγορίες ατόμων που θα έπρεπε να απολαμβάνουν ενέλικτης μεταχείρισης όσον αφορά τη γνώση της ολλανδικής γλώσσας (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010).

11. Η αποκήρυξη εκ μέρους του υποψηφίου της ιθαγένειας καταγγής του απαιτείται μέχρι σήμερα, αν και, με την πάροδο των ετών, έχουν προστεθεί πολλές εξαιρέσεις στον κανόνα (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010).

του 2001 και 2002, η απιόσφαιρα εντάθηκε ακόμα περισσότερο και το παλιό μοντέλο για την ενσωμάτωση των μεταναστών στην ολλανδική κοινωνία κηρύχτηκε αποτυχημένο. Οι πολυπολιτισμικές πολιτικές έδωσαν τη θέση τους σε μια πιο αφομοιωτική προσέγγιση, με άμεσες συνέπειες στο ολλανδικό δίκαιο ιθαγένειας. Με τη μεταρρύθμιση του 2003 εισήχθησαν πιο αυστηρές προϋποθέσεις ενσωμάτωσης για την πολιτογράφηση, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται η νομοταγής και αδιάκοπη διαμονή στην Ολλανδία για πέντε συναπτά έτη μέχρι τη στιγμή της αίτησης, καθώς και μια «εξέταση πολιτογράφησης», στην οποία οι υποψήφιοι πρέπει να αποδείξουν ότι διαθέτουν επαρκή γνώση της ολλανδικής κοινωνίας και μπορούν να μιλήσουν, να καταλάβουν και να γράψουν ολλανδικά. Αυτή η εξέταση πολιτογράφησης αντικαταστάθηκε, το 2007, από μια «εξέταση ενσωμάτωσης», την οποία έπρεπε να περάσουν και οι υποψήφιοι για πολιτογράφηση και οι υποψήφιοι για άδεια παραμονής στην Ολλανδία.¹² Η μεταρρύθμιση του 2003 καθιέρωσε επίσης μια τελετή για τον εορτασμό της απόκτησης της ολλανδικής ιθαγένειας. Αντί να θεωρείται ένα εργαλείο ενσωμάτωσης, η ολλανδική ιθαγένεια θεωρείται σήμερα ανταμοιβή για την καλή ενσωμάτωση, ως «το επιστέγασμα της ολοκληρωμένης διαδικασίας ενσωμάτωσης» (van Oers, de Hart και Groenendijk 2010).

2. Μεταποικιακοί δεσμοί και πορτογαλόφωνη ιθαγένεια

Η πορτογαλική αυτοκρατορία διέκρινε ανάμεσα στους ιθαγενείς (*indigenas*) και τους μη ιθαγενείς (*não indígenas*). Σύμφωνα με την Εγκύρωλο περὶ Ιθαγενών (*Estatuto do Indigenato*),¹³ που νιοθετήθηκε το 1926, οι μη ιθαγενείς, ευ-

12. Ορισμένες κατηγορίες μεταναστών εξαιρούνται από την εξέταση ενσωμάτωσης, κάτι που ίσχυε και για την εξέταση πολιτογράφησης. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται και οι Μολούκοι που, βάσει του Νόμου του 1976, αντιμετωπίζονται ως Ολλανδοί πολίτες.

13. Η Εγκύρωλος περὶ Ιθαγενών ενσωματώθηκε σύντομα στον Νόμο περὶ Αποικιών (*Acto Colonial*) του 1930, ένα νομικό εργαλείο που σκοπό είχε να αποτελέσει το «Σύνταγμα της Αυτοκρατορίας» και το οποίο επαναβεβαίωνε την ιστορική αποστολή του πορτογαλικού έθνους να κατακτήσει και να αποικίσει τις υπερπόντιες περιοχές και να εκπολιτίσει τους ιθαγενείς κατοίκους τους. Ο Νόμος αναγνώριζε στους ιθαγενείς πληθυσμούς το δικαίωμα της προστασίας και της ελευθερίας της έκφρασης, της εργασίας και της ιδιοκτησίας. Παρ' όλα αυτά, όριες επίσης ότι το δικαίωμα να τους επιβάλει καταναγκαστική εργασία για την καταπολεμή δημιούρων έργων (Horta και White 2009: 38). Σύμφωνα με την Εγκύρωλο και τον Νόμο, οι ιθαγενείς από τις περιοχές της Γουινέας, της Αγκόλας και της Μοζαμβίκης απολάμβαναν συγκεκριμένο νομικό καθεστώς –προσωπικό καθεστώς– που σκοπό είχε να ενσωματώσει τους τοπικούς εθνικούς κανόνες και συνήθειες, αρχεί να μην αντιβαίνουν στα ήθη, στις ανθρωπιστικές απαιτήσεις και στην ελεύθερη άσκηση της πορτογαλικής κυριαρχίας (Ramos 1992: 44-46).

ρωπαϊκής καταγά πολίτες και υπόκε κούνταν σύμφων προνόμια και τα δ συμμορφώνονται 2007: 567). Μόνο ή κτήσει το δικαίωμ κούς, σε ένα καθε *similaro*.¹⁴ Αυτή η φιοποίηση του πλι τες, τους *assimilat* και White 2009: 39 τογάλοι προσέφε κιών, γεγονός που τορία να παρουσι τικό και πολυφυλα

Αντιμετωπίζο αναθεώρησε το Σα κίες» και «αποικις (*províncias ultran tuguês*). Η συνταγ των ιθαγενών ως ή Υπερπόντια Πορτ νών των Επαρχιώ Το 1961 εισήχθησα ταργήθηκε ο όρος της Μοζαμβίκης, ταία χρόνια της πε ντιων επαρχιών έγ και White 2009: 39

Την εποχή της το 1975, πολλοί Αε τους λόγω του πο

14. Ο μικρός αριθμ λόγους: από το γεγονό ειπώδιζε τις κοινωνικέ πε να πληρώνουν φόρος λη, πράγμα που εμπόδ εν λόγω καθεστώς (He

ρωπαϊκής καταγωγής Πορτογάλοι και λευκοί αλλοδαποί, ήταν Πορτογάλοι πολίτες και υπόκεινταν στους νόμους της μητρόπολης, ενώ οι ιθαγενείς διοικούνταν σύμφωνα με τους εθιμικούς νόμους κάθε περιοχής. Η πρόσβαση στα προνόμια και τα δικαιώματα εξαρτιόταν από την ικανότητα των ιθαγενών να συμμορφώνονται ή να προσαρμόζονται στην αποικιακή εξουσία (Kapur 2007: 567). Μόνο μια μειοψηφία Αφρικανών και Ασιατών κατάφερε να αποκτήσει το δικαίωμα να αντιμετωπίζεται στην ίδια νομική βάση με τους λευκούς, σε ένα καθεστώς που έμεινε γνωστό στις πορτογαλικές αποικίες ως *assimilado*.¹⁴ Αυτή η πολιτική ενσωμάτωσης δημιούργησε μια επίσημη κατηγοριοποίηση του πληθυσμού σε τρεις μεγάλες ομάδες: τους Πορτογάλους πολίτες, τους *assimilados* και τους εναπομέναντες ιθαγενείς πληθυσμούς (Horta και White 2009: 39). Μόνο τα τελευταία χρόνια της αυτοκρατορίας, οι Πορτογάλοι προσέφεραν πλήρη ιθαγένεια σε όλους τους υπηκόους των αποικιών, γεγονός που οφειλόταν στο στρατηγικό συμφέρον που είχε η αυτοκρατορία να παρουσιάζει την Πορτογαλία ως «ενιαίο και αδιαίρετο» διηπειρωτικό και πολυφυλετικό κράτος με υπερπόντιες επαρχίες, όχι αποικίες.

Αντιμετωπίζοντας εσωτερική κριτική και πίεση, το καθεστώς Σαλαζάρ αναθεώρησε το Σύνταγμα, το 1951, αντικαθιστώντας τις αναφορές σε «αποικίες» και «αποικιακή αυτοκρατορία» με τους όρους «υπερπόντιες επαρχίες» (*províncias ultramarinas*) και «Υπερπόντιοι Πορτογάλοι» (*Ultramar Português*). Η συνταγματική αναθεώρηση του 1951 όρισε επιπλέον το καθεστώς των ιθαγενών ως μεταβατικό, γεγονός που οδήγησε σε έναν νέο Νόμο για τα Υπερπόντια Πορτογαλικά Εδάφη, το 1953, και μια νέα Εγκύκλιο περί Ιθαγενών των Επαρχιών της Γουινέας, της Αγκόλας και της Μοζαμβίκης, το 1954. Το 1961 εισήχθησαν νέες διοικητικές μεταρρυθμίσεις, μέσω των οποίων καταργήθηκε ο όρος Ιθαγενείς των Επαρχιών της Γουινέας, της Αγκόλας και της Μοζαμβίκης, όπως και το καθεστώς των *assimilados*. Έκτοτε, τα τελευταία χρόνια της πορτογαλικής αποικιοκρατίας, όλοι οι κάτοικοι των υπερπόντιων επαρχιών έγιναν, θεωρητικά, πλήρεις πολίτες της Πορτογαλίας (Horta και White 2009: 39-40).

Την εποχή της ανεξαρτησίας των πορτογαλικών υπερπόντιων επαρχιών, το 1975, πολλοί Αφρικανοί Πορτογάλοι πολίτες είχαν εγκαταλείψει τις χώρες τους λόγω του πολέμου και ζούσαν εκπατρισμένοι στην Πορτογαλία. Υπό

14. Ο μικρός αριθμός *assimilados* στις πορτογαλικές αποικίες εξηγείται από δύο βασικούς λόγους: από το γεγονός ότι το καθεστώς του *assimilado* δεν συνιστούσε πλήρη ιθαγένεια ούτε εμπόδιζε τις κοινωνικές και οικονομικές διακρίσεις· και από το γεγονός ότι οι *assimilados* έπερπετε να πληρώνουν φόρους ανάλογους με τους φόρους που κατέβαλλαν οι πολίτες στη μητρόπολη, πράγμα που εμπόδισε χιλιάδες «πολιτισμένους» Αφρικανούς να υποβάλουν αίτηση για τον λόγω καθεστώς (Horta και White 2009: 39).

τον φόβο μιας εισβολής Πορτογάλων πολιτών αφρικανικής καταγωγής, με νόμιμο δικαίωμα εγκατάστασης, η πορτογαλική κυβέρνηση εξέδωσε, στις 24 Ιουλίου, το Διάταγμα 308-A/75, το οποίο είχε ζητό στόχο να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της αποαποικιοποίησης στην εθνικότητα των ατόμων που ζούσαν ή κατάγονταν από τις πρώην αποικίες της Αφρικής. Ως γενικό κανόνα, το Διάταγμα όριζε ότι έχαναν την πορτογαλική ιθαγένεια όλοι όσοι είχαν γεννηθεί ή κατοικούσαν σε μια υπερπόντια περιοχή που είχε ανεξαρτητοποιηθεί. Μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορούσε ένα άτομο να διατηρήσει την πορτογαλική ιθαγένεια. Μετά από έντονη κριτική (Ramos 1976: 340-341), το Διάταγμα 308-A/75 καταργήθηκε το 1988.¹⁵

Εν τω μεταξύ, το 1981, υιοθετήθηκε ένας νέος Νόμος περί Ιθαγένειας, ο οποίος αντικατέστησε τον Νόμο 2098 της 29ης Ιουλίου 1959. Ο Νόμος 37/81, της 3ης Οκτωβρίου, αντικατόπτριζε τη νέα εννοια της πολιτείας και της ιθαγένειας που εμφανίστηκε με το τέλος της αυτοκρατορίας. Το πολιτικό καθεστώς είχε μέχρι τότε σταθεροποιηθεί περαιτέρω, το Σύνταγμα προστάτευε εμφατικά τις προσωπικές ελευθερίες και το κράτος δεσμευόταν ήδη από διάφορες διεθνείς συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η αναδίπλωση του κράτους στη μικρή ευρωπαϊκή γωνιά του μετά την αποαποικιοποίηση και οι μεγάλοι αριθμοί Πορτογάλων μεταναστών προκάλεσαν την απομάκρυνση από την προτεραιότητα του *ius soli* και μια γενικότερη αναθεώρηση της φύσης των εθνικών δεσμών (Ramos 1992: 99-111). Αυτό εξηγεί τη συνάφεια της απομακής βιούλησης στον ορισμό της σχέσης εθνικότητας, σε συμφωνία με το άρθρο 15 της Οικουμενικής Διακήρου Ξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Αυτό εξηγεί επίσης τη νέα ισορροπία ανάμεσα στον *ius soli* και τον *ius sanguinis*, σε ό,τι μπορεί να ερμηνευτεί ως δείγμα της αξίας που δίνεται στην ανθρώπινη πλευρά της κρατικής οικοδόμησης (Ramos 1999: 403).

Σύμφωνα με τον Νόμο 37/81, εκ γενετής Πορτογάλοι λογίζονταν τα παιδιά με Πορτογάλο πατέρα ή Πορτογαλίδα μητέρα που έχουν γεννηθεί σε πορτογαλικό έδαφος,¹⁶ ή στο εξωτερικό, αν ο Πορτογάλος γονιός βρισκόταν εκεί υπηρετώντας το Πορτογαλικό Κράτος, καθώς και τα παιδιά με Πορτογάλο γονιό που είχαν γεννηθεί στο εξωτερικό, αν διακήρυξαν τη βιούλησή

15. Το Διάταγμα 308-A/75 δεν ίσχυε για το Ανατολικό Τιμόρ, διότι η Πορτογαλία δεν αναγνώρισε ποτέ τη μονομερή διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Επαναστατικού Μετώπου για ένα Ανεξάρτητο Ανατολικό Τιμόρ (FRETILIN) στις 28 Νοεμβρίου 1975 ούτε δέχτηκε ως νόμιμη την κατάληψη της περιοχής από την Ινδονησία τον Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς.

16. Μέχρι τη μεταρρύθμιση του 2006, γινόταν επίσης μνεία σε εδάφη υπό πορτογαλική διοίκηση, δηλαδή το Μακάο και το Ανατολικό Τιμόρ. Η κατάσταση σε αυτές τις περιοχές άλλαξε το 1999 με την προσάρτηση του Μακάο από την Κίνα και την εγκαθίδρυση της Μεταβατικής Διοίκησης των Ηνωμένων Εθνών στο Ανατολικό Τιμόρ, η οποία ακολούθησε το τέλος της ινδονησιακής κατοχής.

τους να αποκτήσει καταγραφεί στο : του *iis sanguinis* Πορτογάλων γον^{ope legis}, αλλά για τους (Miranda 1998: 11) λικό έδαφος ήταν το άτομο δεν διέπορτογαλία για : τος από το οποίο να δηλώσει τη βιαστήσεις αυτές με τη γέννηση σε μάτωση στην τοπική πράξη που βιαστήσει αλλοι λικοί ή χειραφέτηση στην πορτογαλική γνώση της πορτογαλικής υπόληψη και να εξασφαλίσουν τη σας και διαμονής που διέθεταν την που την είχαν χάι

Ο Νόμος 37/81 του έχουν υποστηταρρυθμίσεων.¹⁸ το 2006. Η μεταςτούς πορτογαλικών χωρώντας στους

17. Παρ' όλα αυτούν να επωφελήθούν νετής Πορτογάλοι, ας κήρυξης της βιούλησης διαθέτουν πραγματική

18. Νόμος 25/94 το οποίο Νόμος 1/2004 της μεταρρύθμιση εισήγεται της Ιθαγένειας περιέχει

τους να αποκτήσουν την πορτογαλική εθνικότητα ή αν η γέννησή τους είχε καταγραφεί στο πορτογαλικό ληξιαρχείο. Παρ' όλα αυτά, η προτεραιότητα του *ius sanguinis* είχε ορισμένους περιορισμούς, δεδομένου ότι τα παιδιά Πορτογάλων γονιών που είχαν γεννηθεί στο εξωτερικό δεν ήταν Πορτογάλοι *opere legis*, αλλά γίνονταν Πορτογάλοι μόνο αν διακήρυξαν αυτή τη βούλησή τους (Miranda 1998: 114).¹⁷ Όσον αφορά τον *ius soli*, η γέννηση σε πορτογαλικό έδαφος ήταν μόνο ένας όρος απόδοσης της εκ γενετής ιθαγένειας, όταν το άτομο δεν διέθετε άλλη και όταν οι αλλοδαποί γονείς του ξούσαν στην Πορτογαλία για έξι χρόνια τουλάχιστον, αρκεί να μην υπηρετούσαν το κράτος από το οποίο κατάγονταν. Σε αυτή την περίπτωση, το άτομο έπρεπε πάλι να δηλώσει τη βούλησή του να αποκτήσει την πορτογαλική ιθαγένεια. Οι απαιτήσεις αυτές δικαιολογούνταν ως ένα μέσο για να αποφευχθεί η κτήση με τη γέννηση σε περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν υπήρχε σημαντική ενσωμάτωση στην τοπική κοινότητα (Ramos 1999: 404). Η πολιτογράφηση ήταν μια πράξη που βρισκόταν καθαρά στη διακριτική ευχέρεια της κυβέρνησης (Miranda 1998: 116-117). Η κυβέρνηση μπορούσε, κατόπιν αίτησης, να πολιτογραφήσει αλλοδαπούς που πληρούσαν πέντε προϋποθέσεις: να είναι ενήλικοι ή χειραφετημένοι βάσει του Πορτογαλικού Δικαίου, να έχουν ζήσει στην πορτογαλική επικράτεια για τουλάχιστον έξι χρόνια, να έχουν επαρκή γνώση της πορτογαλικής γλώσσας, να έχουν καλή ηθική και πολιτική (*civic*) υπόληψη και να έχουν τη δυνατότητα να φροντίσουν τον εαυτό τους και να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους. Από τις προϋποθέσεις γνώσης της γλώσσας και διαμιονής σε πορτογαλικό έδαφος εξαιρούνταν, μεταξύ άλλων, άτομα που διέθεταν την πορτογαλική εθνικότητα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που την είχαν χάσει ως αποτέλεσμα του Διατάγματος 308-Α/75.

Ο Νόμος 37/81 εξακολουθεί να είναι ο ισχύων νόμος, αν και οι διατάξεις του έχουν υποστεί τροποποιήσεις στο πλαίσιο τεσσάρων διαφορετικών μεταρρυθμίσεων.¹⁸ Οι δύο σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις έγιναν το 1994 και το 2006. Η μεταρρύθμιση του 1994 εισήγαγε μια σαφή διάκριση ανάμεσα στους πορτογαλόφωνους και τους μη πορτογαλόφωνους αλλοδαπούς, παραχωρώντας στους πρώτους πιο ευνοϊκό καθεστώς στο όνομα των ιδιαίτερων

17. Παρ' όλα αυτά, είναι σημαντικό το ότι διαδοχικές γενιές Πορτογάλων απογόνων μπορούν να επωφεληθούν ευσεί (Canas 2006: 864-865) από την πιθανότητα να θεωρούνται εκ γενετής Πορτογάλοι, απλώς και μόνο μέσω της καταγραφής τους στο ληξιαρχείο ή μέσω της διακήρυξης της βούλησής τους να αποκτήσουν την πορτογαλική εθνικότητα, ακόμα και αν δεν διαθέτουν πραγματικούς δεσμούς με την εθνική κοινότητα.

18. Νόμος 25/94 της 19ης Αυγούστου· Διάταγμα 322-Α/2001 της 14ης Δεκεμβρίου, Οργανικός Νόμος 1/2004 της 15ης Ιανουαρίου και Οργανικός Νόμος 2/2006 της 17ης Απριλίου. Κάθε μεταρρύθμιση εισήγει αλλαγές στον Νόμο περί Ιθαγένειας. Η τρέχουσα εκδοχή της Ρύθμισης της Ιθαγένειας περιέχεται στο Διάταγμα 237-Α/2006 της 14ης Δεκεμβρίου.

δεσμών ανάμεσα στην Πορτογαλία και τις πορτογαλόφωνες χώρες. Η πρώτη μεταρρύθμιση είχε έναν σαφώς περιοριστικό σκοπό, ο οποίος μπορεί να εξηγηθεί ως μια απάντηση στις μεταναστευτικές πιέσεις που είχε αρχίσει να αισθάνεται η Πορτογαλία. Η μεταρρύθμιση αυτή (α) έδωσε μεγάλα περιθώρια παρέμβασης στην κυβέρνηση, (β) μείωσε ακόμα περισσότερο το βάρος του *ius soli*, αυξάνοντας σε δέκα τα χρόνια διαμονής που απαιτούνταν να έχουν συμπληρώσει οι αλλοδαποί μη πορτογαλόφωνοι γονείς, προσθέτοντας επιπλέον την προϋπόθεση η διαμονή τους να είναι νόμιμη, (γ) δυσκόλεψε ακόμα περισσότερο την πολιτογράφηση, αυξάνοντας την ελάχιστη διαμονή σε πορτογαλικό έδαφος στα δέκα χρόνια για όλους τους μη πορτογαλόφωνους υποψηφίους και απαιτώντας η διαμονή τους να είναι νόμιμη, και (δ) κατέστησε πιο εύκολο για την κυβέρνηση να αντιτίθεται στην παραχώρηση της ιθαγένειας, μεταβάλλοντας στον υποψήφιο το βάρος να αποδείξει την ύπαρξη μιας πραγματικής σύνδεσης με την εθνική κοινότητα.

Η μεταρρύθμιση του 2006 ήταν η πιο γενναιόδωρη για τους μετανάστες και εν γένει για τους αιτούντες την πορτογαλική ιθαγένεια. Ενίσχυσε το κριτήριο του *ius soli*, αποδίδοντας την ιθαγένεια εκ γενετής σε παιδιά που είχαν γεννηθεί σε πορτογαλικό έδαφος από αλλοδαπούς γονείς, αν τουλάχιστον ο ένας γονιός είχε επίσης γεννηθεί σε πορτογαλικό έδαφος και διέμενε εκεί τη στιγμή της γέννησης (διπλός *ius soli*). Τα χρόνια ελάχιστης διαμονής για την απόδοση της πορτογαλικής ιθαγένειας σε παιδιά που είχαν γεννηθεί σε πορτογαλικό έδαφος από αλλοδαπούς γονείς μειώθηκαν σε πέντε. Η εισαγωγή του διπλού *ius soli* είχε σκοπό να λύσει τα προβλήματα ενσωμάτωσης που αντιμετώπιζαν οι «μετανάστες τρίτης γενιάς»¹⁹ και στην πράξη ισοδυναμούσαν με μια ασυνήθιστη διαδικασία νομιμοποίησης πολλών παράνομων μεταναστών της χώρας (Alexandrino 2008). Η προϋπόθεση διαμονής για την κτήση της ιθαγένειας με τη γέννηση ορίστηκε στα πέντε χρόνια, ενώ η ελάχιστη διαμονή για την αίτηση πολιτογράφησης ορίστηκε στα έξι χρόνια για όλους τους αλλοδαπούς. Όσον αφορά, επίσης, την πολιτογράφηση, η μεταρρύθμιση του 2006 μείωσε σημαντικά τον κατάλογο των απαιτήσεων²⁰ και, το σπου-

19. Για την ακρίβεια, ούτε καν σε μετανάστες, διότι είχαν γεννηθεί σε πορτογαλικό έδαφος και, στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν είχαν δει ποτέ άλλη χώρα εκτός από την Πορτογαλία. Όπως παρατηρεί ο Vitalino Canas (2006: 853), το καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε το 1981 (και έγινε ακόμα πιο αυστηρό το 1994) ήταν μια από τις αιτίες που προκαλούσαν *de facto* ανιθαγένεια, στον βαθμό που η ιδιότητα του πολίτη δεν γινόταν αισθητή και οι πραγματικοί δεσμοί με την Πορτογαλία δεν μεταφράζονταν σε *de jure* ιθαγένεια. Το προηγούμενο καθεστώς ήταν σαφώς άδικο, διότι αρνιόταν την πορτογαλική ιθαγένεια σε πολλά άτομα που διέθεταν πραγματικούς δεσμούς αποκλειστικά και μόνο με την Πορτογαλία.

20. Σήμερα, απαιτείται: οι αλλοδαποί να είναι ενήλικες ή χειραφετημένοι σύμφωνα με το πορτογαλικό δίκαιο, να διαμένουν νομίμως σε πορτογαλικό έδαφος για τουλάχιστον έξι χρό-

δαιότερο, φαίνεται ωμα και τη διαδικασία ευχέρειας ε

Η μεταρρύθμιση που ευνοούσε το σει το πορτογαλικό πατέκης Συνθήκης το προνομιακό κα δαπούς εξακολούτην πολιτογράφηση αύτο το προνομιακό πατέκης επωφελούσε στευση. Μέχρι τη απόκτηση άδειας τανάστευσης – Νέων πορτογαλόφωνούς εξακολουθεί να τηρούνται προνομιακά για σπόλα. Αυτό κυρίως αφού Países de Língua γνώση της πορτογάλικης άδειας παραμονής πλέον, οι ασυνήθιστών που καθιέρωσαν προνομιακό τρόπο πραγματικής ιθαγένειας

νια, να έχουν επαρχή για ποιο αδίκημα που της προσφέρεται. Δεν απαιτείται πια (εκτός από ότι αφορά ούτε να έχουν τη δυνατότητα ή να αποδείξουν το όρου περι απόδειξης θετικά σημαντική, μια γλώσσας συνιστούν αν νομολογίας που αρνείται την κοινότητα, ακόμα γλώσσας (Canas 2006).

21. Αυτό ίσχυε στις Μαΐου.

ρώτη
ι εξη-
γία αι-
ώρια
ς του
χουν
; επι-
κόμια
πορ-
υπο-
τησε
λαγέ-
μιας

:στες
κρι-
ίχαν
·ον ο
εί τη
: την
πορ-
·ωγή
που
ρού-
ετα-
κτή-
ιστη
.ους

θμι-
τουν-

χρος
χλία.
(και
αγέ-
σι με
· σα-
γμα-

.ε το
χρό-

δαιότερο, φαίνεται να αντιλαμβάνεται την πολιτογράφηση ως ατομικό δικαίωμα και τη διαδικασία πολιτογράφησης ως μια περιορισμένη άσκηση διακοινικής ευχέρειας εκ μέρους της διοίκησης (*poder vinculado*).

Η μεταρρύθμιση του 2006 έδωσε τέλος στο καθεστώς θετικών διακρίσεων που ευνοούσε τους πορτογαλόφωνους αλλοδαπούς με σκοπό να συμμορφώσει το πορτογαλικό δίκαιο με τις διατάξεις κατά των διακρίσεων της Ευρωπαϊκής Συνθήκης για την Ιθαγένεια. Ορισμένοι υποστηρίζουν ακόμα και ότι το προνομιακό καθεστώς που είχε παραχωρηθεί σε πορτογαλόφωνους αλλοδαπούς εξακολουθεί να ισχύει με τη μορφή των γλωσσικών απαιτήσεων για την πολιτογράφηση (Marques 2007: 427-428). Όπως και να 'χει, γεγονός είναι ότι αυτό το προνομιακό καθεστώς δεν εξαρτάται μόνο από διατάξεις για την ιθαγένεια. Για πολλά χρόνια, οι μετανάστες που προέρχονταν από πρώην αποικίες επωφελούνταν από τους πιο επιεικείς κανονισμούς για τη μετανάστευση. Μέχρι το 2007, απολάμβαναν κατεπείγουσες διαδικασίες για την απόκτηση άδειας μόνιμης παραμονής. Ο νέος πορτογαλικός Νόμος περί Μετανάστευσης –Νόμος 23/2007 της 4ης Ιουλίου– κατάργησε το ειδικό προνόμιο των πορτογαλόφωνων στην πρόσβαση στη μόνιμη άδεια παραμονής, ωστόσο εξακολουθεί να προβλέπει ευκολότερες διαδικασίες απόκτησης άδειας παραμονής για σπουδές, ανταλλαγές φοιτητών και άμισθη πρακτική άσκηση. Αυτό κυρίως αφορά προγράμματα που σχετίζονται με την Comunidade dos Países de Língua Portuguesa (καθώς και την ΕΕ) που απαιτούν άπταιστη γνώση της πορτογαλικής γλώσσας ως προϋπόθεση για την απόκτηση μόνιμης άδειας παραμονής και καθεστώτος διαμονής επί μακρόν διαμένοντος. Επιπλέον, οι ασυνήθιστες διαδικασίες νομιμοποίησης των παράνομων μεταναστών που καθιέρωσε η Πορτογαλία τη δεκαετία του '90²¹ αφορούσαν, κατά προνομιακό τρόπο, παράνομους μετανάστες που προέρχονταν από πορτογαλόφωνες χώρες.

νια, να έχουν επαρκή γνώση της πορτογαλικής γλώσσας και να μην έχουν καταδικαστεί για κάποιο αδίκημα που τιμωρείται από το πορτογαλικό δίκαιο με φυλάκιση από τρία χρόνια και πάνω. Δεν απαιτείται πια οι αλλοδαποί να διαθέτουν καλή ηθική και πολιτική (cívica) υπόληψη (εκτός από ό,τι αφορά τα αδικήματα του είδους που περιγράφεται στο εδάφιο 1 του άρθρου 6) ούτε να έχουν τη δυνατότητα να φροντίσουν τον εαυτό τους και να εγγυηθούν την επιβίωσή τους ή να αποδείξουν ότι έχουν πραγματικούς δεσμούς με την εθνική κοινότητα. Η κατάργηση του όρου περί απόδειξης της ύπαρξης πραγματικών δεσμών με την εθνική κοινότητα είναι εξαιρετικά σημαντική, μολονότι μπορούμε να πούμε ότι οι προϋποθέσεις διαμονής και γνώσης της γλώσσας συνιστούν απόδειξη των δεσμών με την εθνική κοινότητα, ενόψει της πληθώρας της νομολογίας που αρνείται την πολιτογράφηση αρριβώς λόγω έλλειψης πραγματικών δεσμών με την κοινότητα, ακόμα και αν πληρούνταν οι προϋποθέσεις της διαμονής και της γνώσης της γλώσσας (Canas 2006: 867).

21. Αυτό ίσχυε στο Διάταγμα 212/92 της 12ης Οκτωβρίου, και τον Νόμο 17/96 της 24ης Μαΐου.

Το σημαντικότερο είναι ότι οι πορτογαλόφωνοι αλλοδαποί στην Πορτογαλία επωφελούνται από ένα καθεστώς ημι-ιθαγένειας, το οποίο τους παραχωρείται από το ίδιο το Σύνταγμα. Εν αντιθέσει με άλλους αλλοδαπούς, που δεν έχουν πολιτικά δικαιώματα και δεν μπορούν να ασκήσουν δημόσιες λειτουργίες που περιέχουν οποιαδήποτε κυριαρχη εξουσία, οι πορτογαλόφωνοι πολίτες έχουν το δικαίωμα να είναι μέλη κομμάτων, να ψηφίζουν σε όλες τις εκλογές και τα δημοψηφίσματα, να θέτουν υποψηφιότητα για τη Βουλή και τις δημοτικές²² και περιφερειακές εκλογές, να αναλαμβάνουν θέση υπουργού ή υφυπουργού, να αναγορεύονται δικαστές ή δημόσιοι κατήγοροι, να υπηρετούν στην αστυνομία, να εργάζονται στο δημόσιο και να αναλαμβάνουν διευθυντικές θέσεις στη Δημόσια Διοίκηση. Οι μόνες θέσεις στις οποίες δεν έχουν πρόσβαση οι πορτογαλόφωνοι πολίτες είναι η θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Προέδρου του Κοινοβουλίου, του Πρωθυπουργού και του Προέδρου του Ανώτατου Δικαστηρίου, ενώ δεν μπορούν να υπηρετήσουν στον στρατό ούτε στο διπλωματικό σώμα. Υπάρχει ωστόσο ένας περιοριστικός όρος: η αμοιβαιότητα. Οι Πορτογάλοι πολίτες πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα σε άλλες πορτογαλόφωνες χώρες, πράγμα που συμβαίνει μόνο στη Βραζιλία και το Πράσινο Ακρωτήριο.

3. Συμπερασματικά σχόλια

Η Πορτογαλία ήταν η τελευταία από τις ευρωπαϊκές αυτοκρατορίες που εγκατέλειψε τις αποικίες της και ήταν εκείνη που έχασε τις περισσότερες. Η ιδέα ενός διηπειρωτικού έθνους, η οποία βασίζεται και αναπαράγει μια ιδιάζουσα αντίληψη περί χαρίσματος της Πορτογαλίας στον διαπολιτισμικό διάλογο, είναι ένα πολύ ισχυρό συστατικό στοιχείο του πορτογαλικού εθνικού ψυχισμού. Δεν είναι περίεργο, λοιπόν, ότι η μεταποικιακή ανασυγκρότηση της Πορτογαλίας περιστρέφεται γύρω από τη διατήρηση των ιδιαιτερων δεσμών της με τις πρώιμης αποικίες της, ακόμα και αν η αντίληψη για τους συναισθηματικούς και πολιτισμικούς δεσμούς μεταξύ της Πορτογαλίας και των

22. Ο Οργανικός Νόμος 1/2001, της 14ης Αυγούστου, περί δημοτικών εκλογών, αναγνωρίζει, υπό τον όρο της αμοιβαιότητας, το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στους πολίτες των πορτογαλόφωνων χωρών που διαμένουν μόνιμα στην Πορτογαλία για περισσότερα από δύο και τέσσερα χρόνια, αντίστοιχα. Η προϋπόθεση της ελάχιστης νόμιμης διαμονής για τους πορτογαλόφωνους αλλοδαπούς, ακόμα και αν είναι πιο ευνοϊκή σε σχέση με άλλους αλλοδαπούς (οι οποίοι απαιτείται να διαμένουν νομίμως στη χώρα για τουλάχιστον τρία και πέντε χρόνια, αντίστοιχα) είναι μια μορφή αρνητικής –και εύλογα αντισυνταγματικής– διάκρισης σε σχέση με το καθεστώς του πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Miranda 1998: 155-156).

πρώην αποικιακών αποικιών που ακολούθησαν από πεδίο, ωστόσο παρέμεινε ισχύει 2003: 182). Το κά ως επίσημη θετηθεί ξανά σε

23. Οι σχέσεις Αγκόλα και τη Μαρακάνα τεταμένες και όσο φιλικές και αλάξεις και αντιπαραγωγών Χωρών (Στο γαλόφωνων χωρών από άλλους, τη προσχωρήσει στην francophonie και 190-198). Η Πορτογαλία με τη Mercosul πε και η Γουινέα ή Νοτιοανατολικής Πορτογαλία προσωπική της Πορτογαλίας Gilberto Freyre. δικτατορία του S. Gilberto Freyre, ο άλλους λαούς, εξελαύνοντας των πρώην

24. Στην πορτογαλική πάροχει με μια πλήρη τα, η συντομητική: νων σ' αυτές τις χρόνια, ότι η απόφαση επαναφέρει τις αποπληθυντικές δημιουργίες από το Ανατολικό γλώσσα του κράτους μιλιούνται πολλές ντα αγγλικά που έχει. Οι νόμοι γράφονται αματικές διαδικασίες ληγή της πολιτικής είναι ότι τα δικαιαστήρια (πενταδεκάτη) καταργηθούν

πρώην αποικιών της ενίστε υπερτονίζεται (Almeida 2001: 583).²³ Τα χρόνια που ακολούθησαν την απόσυρση της Πορτογαλίας από την Αφρική σημαδεύτηκαν από ασταθείς σχέσεις, τόσο στο πολιτικό όσο και στο ψυχολογικό πεδίο, ωστόσο η ιδέα της ιδιαιτερού σχέσης με τον πορτογαλόφωνο κόσμο παρέμεινε ισχυρή σε όλο το φάσμα της πορτογαλικής πολιτικής (MacQueen 2003: 182). Το γεγονός ότι όλες οι πρώην αποικίες διατήρησαν τα πορτογαλικά ως επίσημη γλώσσα του κράτους,²⁴ επέτρεψε στην Πορτογαλία να τοποθετηθεί ξανά στο κέντρο μιας γλωσσικής κοινότητας και, από την πλεονεκτι-

23. Οι σχέσεις ανάμεσα στην Πορτογαλία και τις πρώην αποικίες της στην Αφρική (με την Αγκόλα και τη Μοζαμβίκη, συγκεκριμένα) ήταν, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '90, εξαιρετικά τεταμένες και καταφροτες με αμοιβαία δυσπιστία. Οι σχέσεις Πορτογαλίας-Βραζιλίας, όσο φιλικές και αν είναι σε επίσημο επίπεδο, ήταν ανέκαθεν διάστατες από αμοιβαίες επιφυλάξεις και αντιπαλότητες. Μπορούμε να πούμε ότι η ίδρυση της Κοινότητας των Πορτογαλόφωνων Χωρών (CPLP) το 1996 σηματοδότησε μια νέα εποχή καλών σχέσεων μεταξύ των πορτογαλόφωνων χωρών, ωστόσο γεγονός είναι ότι οι πορτογαλόφωνοι δεσμοί υπερβαίνονται συχνά από άλλους, πιο στρατηγικούς, στόχους. Οι δεσμοί αυτοί δεν εμπόδισαν τη Μοζαμβίκη να προσχωρήσει στή Βρετανική Κοινοπολιτεία το 1995 ούτε τη Γουινέα-Μπισάου να φλερτάρει με τη *francophonie* και να προσχωρήσει στην αφρικανική ζώνη φράγκου το 1997 (MacQueen 2003: 190-198). Η Πορτογαλία διατηρεί προνομιακούς δεσμούς με την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Βραζιλία με τη Mercosur, το Πράσινο Ακρωτήριο, η Αγκόλα, η Μοζαμβίκη, το Σάο Τόμε και Πρίνσιπε και η Γουινέα με την Αφρικανική Ένωση, και το Ανατολικό Τιμόνι με την Ένωση Κρατών Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN). Επιπλέον, δεν λείπει η καχυποψία ότι, μέσω της CPLP, η Πορτογαλία προωθεί μια νεοαποικιακή ατζέντα, κάτι που σίγουρα δεν αντιφέρει με την επιμονή της Πορτογαλίας σε έναν λόγο που θυμίζει τον πορτογαλόφωνο τροπικαλισμό του Gilberto Freyre. Κατά την αντίληψη αυτή, η οποία κατεξοχήν χρησιμοποιήθηκε από τη δικτατορία του Salazar με βασική αναφορά στη δουλειά του Βραζιλιάνου κοινωνιολόγου Gilberto Freyre, οι Πορτογάλοι διέθεταν έναν πιο ευγενικό, πιο μαλακό τρόπο να εποικιζουν άλλους λαούς, εξού και επί των ημερών μιας μπορούν να διατηρούν καλύτερες σχέσεις με τους λαούς των πρώην αποικιών τους.

24. Στην πορτογαλόφωνη Αφρική και στο Ανατολικό Τιμόνι, η πορτογαλική γλώσσα συνυπάρχει με μια πληθώρα τοπικών γλωσσών και διαλέκτων, τις οποίες μιλά, στην πραγματικότητα, η συντριπτική πλειονότητα του πληθυσμού. Δεδομένου του μικρού αριθμού πορτογαλόφωνων σ' αυτές τις χώρες, μπορούμε να πούμε, σε συμφωνία με τον Miguel Vale de Almeida (2001: 601), ότι η απόφαση να υιοθετηθεί η πορτογαλική ως η επίσημη γλώσσα αυτών των κρατών επαναφέρει τις αποικιακές διαδρομές ανάμεσα στις εξευρωπαϊσμένες ελίτ και στον υπόλοιπο πληθυσμό, δημιουργώντας δυναρρέουσες και εχθρότητα, όπως δείχνουν πρόσφατες αναφορές από το Ανατολικό Τιμόνι. Το Σύνταγμα του Τιμόνι ορίζει ότι τα πορτογαλικά είναι η επίσημη γλώσσα του κράτους και η τοπική διάλεκτος (τετούμ) η εθνική γλώσσα, ωστόσο στην περιοχή μιλιούνται πολλές άλλες γλώσσες, μισιάδες τοπικές διάλεκτοι, καθώς και τα πανταχού παρόντα αγγλικά που έφεραν οι διεθνείς μεσολαβητές των Ηνωμένων Εθνών και άλλες οργανώσεις. Οι νόμοι γράφονται στα πορτογαλικά και δεν μεταφράζονται πάντοτε στα τετούμ, ενώ οι ακροαματικές διαδικασίες στα δικαστήρια διεξάγονται με αντίστοιχα προβλήματα διγλωσσίας. Μέλη της πολιτικής ελίτ (κυρίως ο Πρόεδρος της Βουλής) έχουν εκφράσει δημοσίως την άποψη ότι τα δικαστήρια θα έπρεπε να χρησιμοποιούν αποκλειστικά τα τετούμ, καθώς και ότι θα έπρεπε να καταργηθούν τα πορτογαλικά ως γλώσσα του Δικαίου.

κή θέση του μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να λειτουργήσει ως γέφυρα ανάμεσα στο βόρειο και το νότιο ημισφαίριο. Λόγω των ιδιαίτερων δεσμών της με τον κόσμο αυτό, η Πορτογαλία αντιμετωπίζει ευνοϊκά τους πορτογαλόφωνους αλλοδαπούς όσον αφορά την πρόσβασή τους στην ιθαγένεια και το έδαφός της. Τα προνόμια αυτά καταργήθηκαν εξαιτίας ευρωπαϊκών περιορισμών, ωστόσο γεγονός παραμένει ότι οι «πορτογαλόφωνοι πολίτες» συνιστούν μια ειδική κατηγορία αλλοδαπών, που έχουν πρόσβαση σε δικαιώματα ιθαγένειας, τα οποία είναι απαγορευμένα σε όλους τους άλλους αλλοδαπούς, συμπεριλαμβανομένων των πολιτών της ΕΕ.

Πολύ πιο πραγματιστές, οι Ολλανδοί δεν παραχωρούν προνομιακό καθεστώς στους μετανάστες από τις πρώην αποικίες τους. Μολονότι η Ολλανδία υιοθέτησε ειδικά μεταβατικά μέτρα προκειμένου να διευκολύνει την ενσωμάτωση των μεταναστών που προέρχονταν από την Ινδονησία και το Σουρινάμ, τις δεκαετίες του '50 και του '70, ενώ παραχώρησε καθεστώς ημι-ιθαγένειας στους Μολούκους, σύντομα άρχισε να μεταχειρίζεται τους ανθρώπους που προέρχονταν από τις πρώην αποικίες της σαν απλούς αλλοδαπούς, χωρίς ιδιαιτερά δικαιώματα πρόσβασης στην ολλανδική επικράτεια ή εθνικότητα, παραχωρώντας τους μόνο τα πολιτικά δικαιώματα που μπορεί να αποκτήσει κάθε αλλοδαπός (π.χ. το δικαίωμα της ψήφου σε τοπικές εκλογές). Μπορούμε, παρ' όλα αυτά, να υποστηρίξουμε, όπως οι Hans van Amersfoort και Mies van Niekerk (2006: 323) ότι η ενσωμάτωση των μεταναστών από τις πρώην αποικίες στην ολλανδική κοινωνία διευκολύνθηκε από το πολιτισμικό κεφάλαιο (την εξοικείωση με την ολλανδική γλώσσα και κουλτούρα) που κατείχαν ήδη προτού μεταναστεύσουν στην Ολλανδία.

Bιβλιογραφία

- ALEXANDRINO JOSÉ DE MELO, 2008, *A nova lei de entrada, permanência, saída e afastamento de estrangeiros*, Λισαβόνα.
- ALMEIDA MIGUEL VALE DE, 2001, «Epilogue of Empire: East Timor and the Portuguese Postcolonial Catharsis», *Identities*, τόμ. 8, 4.
- CANAS VITALINO, 2006, «Nacionalidade Portuguesa depois de 2006», *Estudos em Homenagem ao Professor Doutor Marcelo Caetano no centenário do seu nascimento*, τόμ. II, Λισαβόνα: Faculdade de Direito da Universidade de Lisboa.
- HORTA ANA PAULA BEJA και WHITE PAUL, 2009, «Post-colonial Migration and Citizenship Regimes: A Comparison of Portugal and the United Kingdom», *Migrações*, 49.
- MACHADO FERNANDO Luís, 1994, «Luso-Africanos em Portugal: nas Margens da Etnicidade», *Sociologia. Problemas e Práticas*, 16.

- MACQUEEN NORI
nial Identity C
MARQUES JOSÉ A
Iuridia, LVI, 31
MCCLINTOCK AN
nial"».
MIRANDA JORGE,
do Estado, Κόι
RAMOS RUI MANU
reito e Econom
—, 1990, «La d
lloppements et]
—, 1992, *Do D*
—, 1999, «Cont
tugal-Brasil an
SANTOS BOAVENTU
Postcolonialism
VAN AMERSFOORT
Inheritance: Po
Ethnic and Mig
VAN OERS RICKY,
The Netherland
VINK MAARTEN, 20
mestic Immigrat

- MACQUEEN NORRIE, 2003, «Re-defining the ‘African Vocation’: Portugal’s Post-colonial Identity Crisis», *Journal of Contemporary European Studies*, τόμ. 11, 2.
- MARQUES JOSÉ AUGUSTO GARCIA, 2007, «O Direito, a Lusofonia e Macau», *Scientia Iuridica*, LVI, 31107.
- MCCLINTOCK ANNE, 1992, «The Angel of Progress: Pitfalls of the Term “Post-Colonial”».
- MIRANDA JORGE, 1998, *Manual de Direito Constitucional. III. Estrutura Constitucional do Estado*, Κόμπιρα: Coimbra Editora.
- RAMOS RUI MANUEL MOURA, 1976, «Nacionalidade e descolonização», *Revista de Direito e Economia*, 1.
- , 1990, «La double nationalité et les liens spéciaux avec d’autres pays. Les développements et les perspectives au Portugal», στο *Revista de Direito e Economia*, 16.
- , 1992, *Do Direito Português da Nacionalidade*, Κόμπιρα: Coimbra Editora.
- , 1999, «Continuidade e mudança no Direito da nacionalidade em Portugal», *Portugal-Brasil ano 2000*, Κόμπιρα: Coimbra Editora.
- SANTOS BOAVENTURA DE SOUSA, 2002, «Between Prospero and Caliban: Colonialism, Postcolonialism, and Inter-identity», *Luso-Brazilian Review*, τόμ. XXXIX, 2.
- VAN AMERSFOORT HANS και VAN NIEKERK MIES, 2006, «Immigration as a Colonial Inheritance: Post-Colonial Immigrants in the Netherlands, 1945-2002», *Journal of Ethnic and Migration Studies*, τόμ. 32, 3.
- VAN OERS RICKY, DE HART BETTY και GROENENDIJK KEES, 2010, *Country Report: The Netherlands*, EUDO Citizenship Observatory, <http://eudo-citizenship.eu>
- VINK MAARTEN, 2005, *Limits of European Citizenship. European Integration and Domestic Immigration Policies*, Νέα Υόρκη: Palgrave Macmillan.